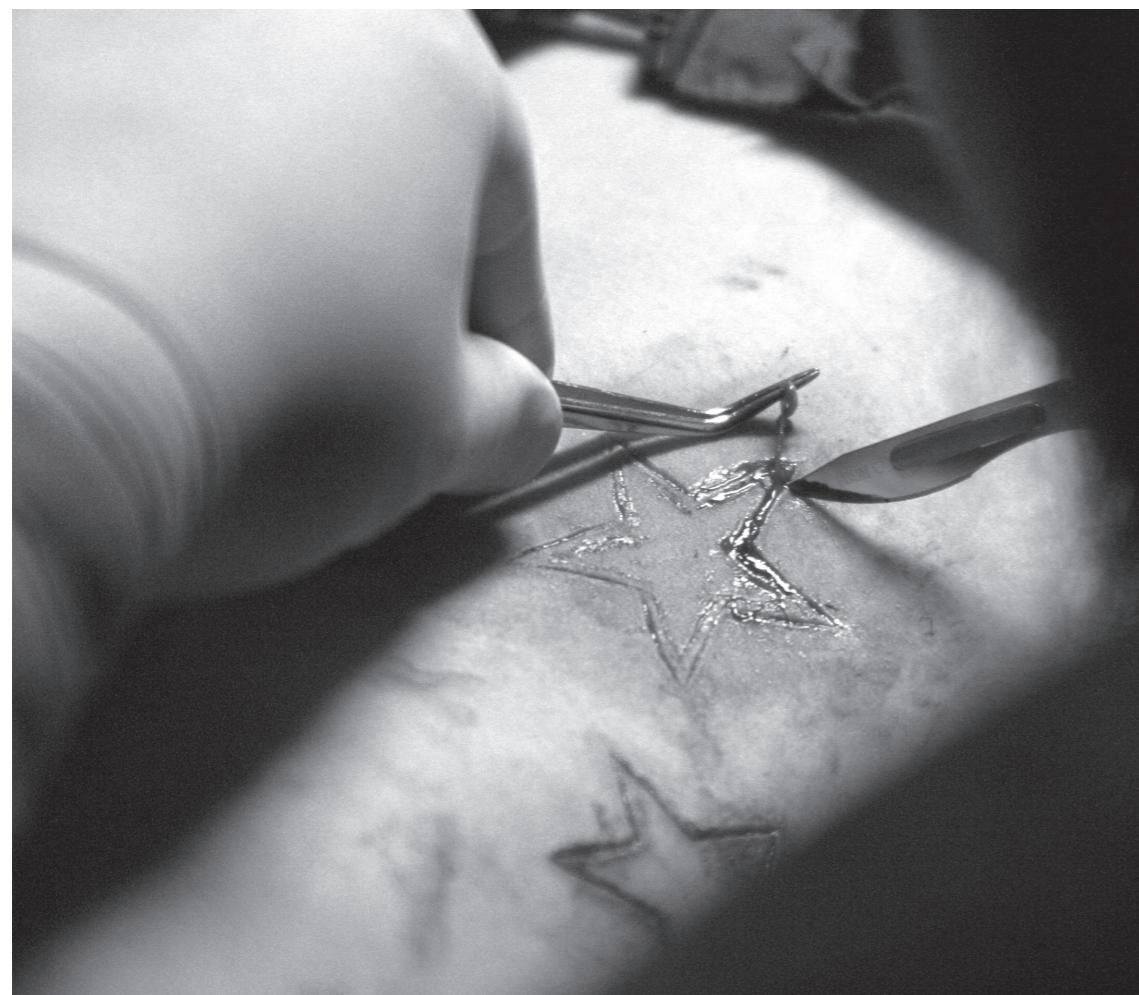

Kde to říznout? Pokus o definici tělesných modifikací

PhDr. MÁŠA DUDZIAKOVÁ

Ústav informačních studií a knihovnictví (Studia nových médií), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
U Kříže 8, Praha 5 - Jinonice, 158 00; e-mail: dudziakova@gmail.com

KLÍČOVÁ SLOVA:
Tělesné modifikace, zdození
těla, definice, popis, tetování,
piercing, skarifikace

KEY WORDS:
Body modification, body
adornment, definition,
description, tattoo, piercing,
scarification.

Modifikační zákrok
v pražském studiu Hell,
© Hell.cz
(Fousage, SHE-MON).

ABSTRAKT:

Studie se zaměřuje na rozbor aspektů společných všem praktikám tělesných modifikací a jejich kritickou analýzu. Cíl práce tak spočívá ve vytvoření funkční definice pro zákroky spadající do kategorie tělesných modifikací. Ta totiž vzhledem k veliké rozmanitosti v oblasti jednotlivých praktik a úkonů dosud neexistuje v žádné obecně uznávané podobě. Autorka v závěru skutečně jednoduchou a funkční tělesnou modifikaci o čtyřech bodech přináší. Jde o zpřesnění definice tělesných modifikací, o kterou se pokusila ve své diplomové práci *Tělesné modifikace v cyberpunkové literatuře*, kde bylo ovšem vymezení upraveno pro zkoumání literárního textu. Studie vychází z rigorózní práce *Tělesné modifikace v cyberpunku, cyberpunk v tělesných modifikacích*.

ABSTRACT:

The study focuses on the assay of aspects common to all body modification practices and their critical analysis. Aim of the study lies in the creation of a functional definition of body modification practices. A generally recognized definition is not yet available, due to the great diversity of individual approaches, interventions and practices. The author concludes simple and functional body modification definition in four points. This is a more accurate definition of body modification which she attempted in her thesis *Body modification in cyberpunk literature*, where the primary formula was determined by its cause to explore a literary text. Study is based on the rigorous thesis *Body Modification in Cyberpunk, Cyberpunk in Body Modification*.

NEŽ SE TO ŘÍZNE...

Tak nějak intuitivně cítíme, co to jsou tělesné modifikace. Patří sem přece piercing, tetování, prostě takové ty věci, ze kterých nejsou zaměstnavatelé příliš nadšení, zvláště pokud jdou jen těžko schovat pod sako, uniformu nebo jiný v práci akceptovaný oděv. A ještě sem spadají takové ty opravdu divné, krvavé a bolestivé úkony, co provádí ti hodně tetovaní devianti ve specializovaných studiích... Přestože základní představa o tom, co jsou tělesné modifikace, je u mnohých poměrně jasná (nutno podotknout že i díky zažitým stereotypům, hojně reprodukováným v médiích¹⁾), dosud neexistuje žádná dostatečně souhrnná ani všeobecně uznávaná definice tělesných modifikací.

O ni jsme se pokusili už v diplomové práci *Tělesné modifikace v cyberpunkové literatuře* (2012), kde ovšem byla definice uzpůsobena pro zkoumání tělesných modifikací v cyberpunkových literárních textech. Protože si zaslouží zpřesnění, aby mohla být užívána i v jiných kontextech, dále ji rozvádíme a zpřesňujeme v této studii.

Nalezení vhodné definice pro tělesné modifikace je problematické především proto, že pod tento termín spadá velké množství různorodých technik, praktik a zákroků. Tím se uspokojivého vymezení termínu značně komplikuje. Patří sem rozpitá vězeňská kěrka hezky „oldschoolově“ vpichovaná snopečkem šicích jehel namočených ve školním inkoustu, stejně jako originální kousek od tatéra „se jménem“, jehož cena se velmi rychle může vyšplhat přes desítky tisíc korun. Náušnice píchutná sichrhajskou opálenou zapalovačem po dvou panáčích na večírku nebo profesionální a přesný vpich sterilní kanylou v piercingovém studiu. Sterlarcovy nebo Zpirovky bodyartové hi-tech performance, kde se snoubí tělo s technologií, stejně jako intimní hrátky skupinky sadomasochistů s krabíci injekčních jehel ve specializovaném klubu. Řadíme sem i terakotové talířky ve rtech nebo řady rituálních jizev na tělech přírodních národů. Známe je z černobílých fotek z dávných etnologických výprav, ale i na těch současných, lesklých a barevných vypadají takové ozdoby stále stejně. Obličej Maorů²⁾ zkrášené tetováním moko, které prozrazuje místo ve společenské hierarchii (Rychlík 2006: 102). A také nesmíme zapomenout na tetování na obličeji toho pornoherce... Tohle všechno spadá pod tělesné modifikace. A právě kvůli nepřehlednosti a rozdílnosti jednotlivých praktik jde o těžce uchopitelný a definovatelný celek.

ČTYŘI CESTY K MODIFIKOVANÉMU TĚLU

Záměrně vágním popisem v úvodní části jsme naznačili jedno z mnoha kritérií, podle kterého lze tělesné modifikace rozdělovat, a to na tzv. lehké a těžké, někdy také extrémní modifikace.³⁾ Toto rozdělení je relativně časté a vychází ze samotné body modification subkultury. Výrazy vystihují míru zásahu do těla a jeho následné změny. Těžké modifikace jsou oproti těm lehkým, kam spadá třeba piercing, tetování nebo některé skarifikace, často náročné na péči a hojení, nesou s sebou vysokou pravděpodobnost komplikací např. při hojení, jsou náročné na technické provedení, případně i vybavení pracoviště, kde je zákrok prováděn a jejich realizace bezpodmínečně vyžaduje zkušeného modifikátora či modifikátorku. Někdy může jít o nevratné zásahy, případně se jich nelze zbavit bez podstatných následků. K těžkým neboli extrémním modifikacím řadíme například vkládání subdermálních a transdermálních implantátů, splitsy, česky rozštepý jazyka a dalších částí těla apod.

Tělesné modifikace je také možno rozdělit podle jiných klíčů, např. podle modifikovaného místa (genitální či intimní modifikace, modifikace rtů a dutiny ústní, modifikace trupu, hlavy, obličeje...), podle umístění modifikace (dermální, subdermální, transdermální), podle bolestivosti (málo, středně, velmi bolestivé a extrémně bolestivé modifikace...), podle permanence⁴⁾ (permanentní, semi-permanentní, dočasná modifikace) nebo podle procesu použitého k modifikaci. Poslední klíč používá Featherstone (2000: 1), který vidí tři cesty, jimiž můžeme transformovat tělo. Nejprve to jsou klasické tělesné modifikace, tedy piercing, tetování, skarifikace, implantáty apod. Ve všech případech jde o krvavé zákroky, přičemž efekt na lidské tělo je okamžitě patrný. Featherstone sem, dosti nepřesně, řadí ještě binding (vázání či svazování), byť se v tomto případě nejedná o invazivní modifikaci. Jako druhý způsob proměny těla uvádí držení diet, odříkání jídla, postění se, cvičení a posilování. Zmíněné procesy se vyznačují tím, že k dosažení kýženého efektu je třeba delšího časového úseku. Posledním, třetím způsobem, jsou transformace těla pomocí protéz a technologických systémů.

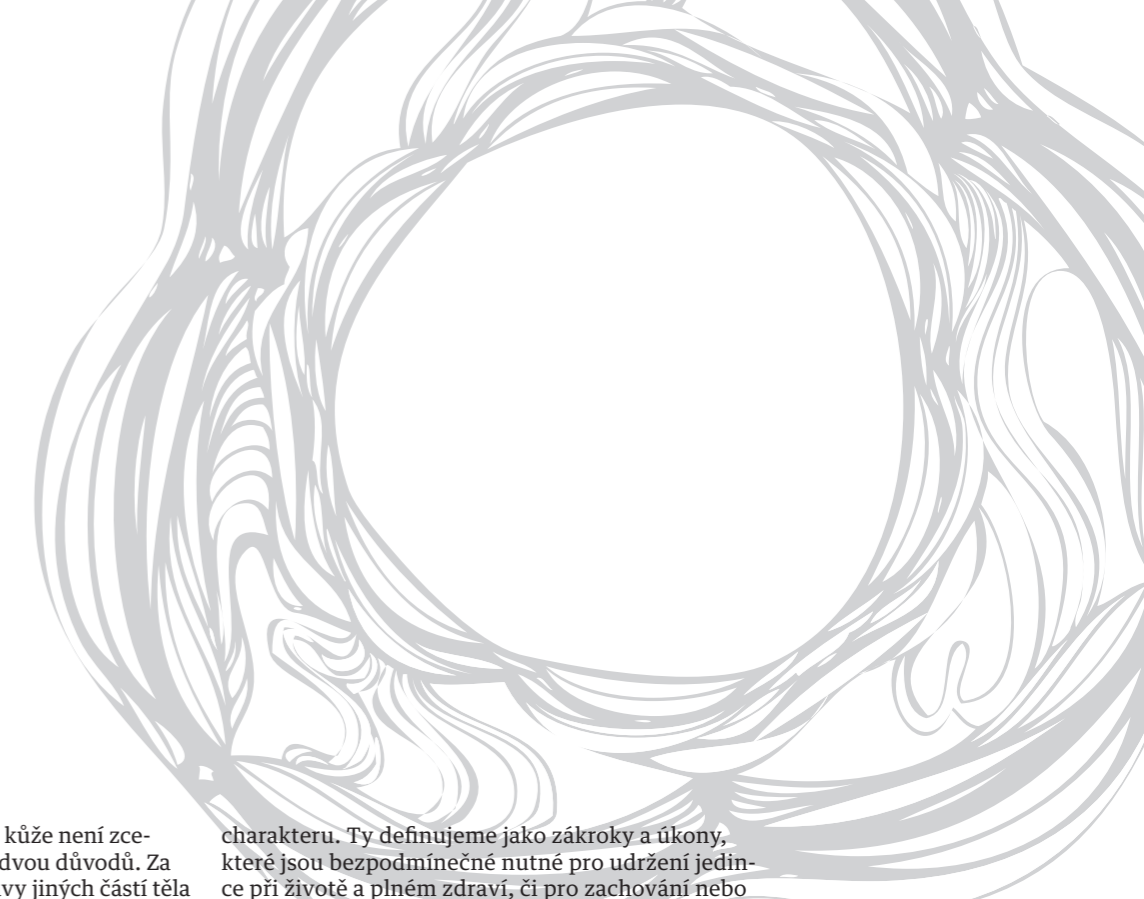
Featherstoneovy kategorie jsou dobrým krokem k rozdělení a snadnějšímu uchopení tělesných modifikací, ovšem zaslouhují zpřesnění. Prvně jmenované modifikace, tedy piercing, tetování, skarifikace nebo implantáty, které vznikají invazivní cestou a jsou na těle patrné okamžitě po zákroku, bychom mohli označit jako cestou vpichu a řezu.⁵⁾ Je ale bez-

¹⁾ Mnoho lidí, kteří se o kulturu body modification nijak nezajímají, znají např. Zombie Boye Ricka Genesta z provokativního klipu *Lady Gaga Born This Way*. Další mediálně známé osobnosti jsou dnes již zesnulý Kočičí muž (Catman) Dennis Avner, Ještěří muž (Lizard Man) Eric Sprague, Enigma Paul Lawrence, La Negra, Vampíří žena (Vampire Woman) Maria Jose Cristernaová, nebo Lucky Diamond Rich, který se těší statusu nejpotetovanějšího člověka na světě (Most Tattooed 2013) podobně jako Elaine Davidsonová, žena s nejvíce piercingy (Most Pierced 2013). Najdeme i zmínky o Stelarcovi, ovšem téměř výhradně díky jeho extravagantní modifikaci Ear on Arm. Tyto osobnosti body modification scény jsou ovšem známé především díky internetovým obrázkovým memům typu 10 nejvíce modifikovaných lidí, 10 největších zrudů, 10 extrémních bizarních modifikací případně Podívejte, jak lidé przní tělo atp. Životní příběhy, motivace a vlastně i jména těchto lidí veřejnost obvykle nezná, ani nemá potřebu se jimi blíže zabývat.

²⁾ Správně se původní polynéské obyvatelstvo nazývá Maoriové; endoetnonymum Maori znamená „Domáci, Místní“ (Rychlík 2006: 102 aj.).

³⁾ V angličtině se používá označení heavy body modification, hard body modification nebo extreme body modification.

⁴⁾ Problematické permanence v oblasti tělesných modifikací se věnujeme níže při rozboru pojmu zamýšlená permanence.

Spíše výjimečně se můžeme setkat s výrazy body (re)invention, body customization, body project nebo také fleshworks (práce s masem/na mase)...

► podmienečně nutné z této skupiny vyjmout binding jako neinvazivní modifikaci a vytvořit pro ni a podobné praktiky další kategorii nazvanou cestu tlaku a tahu. Sem řadíme neinvazivní modifikace, které sevřením či naopak roztažením deformují přirozený tvar těla. Může jít buď o dočasnou a zpravidla krátkodobou změnu, například pomocí formujícího prádla nebo i extrémnějších pomůcek jako provazů, pásků, fólií či jiných materiálů. Deformace mohou být ale dlouhodobé až nevratné. Takové lépe odpovídají povaze tělesných modifikací. Vznikají obvykle v delším časovém úseku. Řadíme sem tvarování těla pomocí korzetů,⁹⁾ límců, a podobných nástrojů, tvarování lebky, které známe z faraónského Egypta či od nejrůznějších preliterárních národů (Kasten 2006: 104), nebo také mutilaci chodidel nazývanou liliové či lotosové květy, případně také zlaté lilie či lotosy. Posledně jmenovaný zákrok byl až do svého zákazu na počátku 20. století praktikovaný v Číně, kde je malá nožka výrazem vznešenosti. U přírodních národů se setkáváme také s deformací prsou, kdy se nadra přivazují k trupu tak, aby rostla vsíle dolů, nebo se naopak roztahují do šířky (Rychlík 2005: 18, 23). Zahrnout sem můžeme také používání závaží, obvykle zavěšovaná na zevní genitál či bradavky, nebo roztahování piercingových kanálků, někdy nazvané flešování podle používaného šperku flesh tunnel. Úpravy těla pomocí jídelníčku a cvičení můžeme označit jako cestu jídla a sportu. A poslední Feathersoneovu kategorii, kterou nazveme cesta technologie, specifikuje používání elektroniky, sofistikovaných technologií a optiky.

ZDOBENÍ, NEBO MRZAČENÍ TĚLA?

Termín tělesná modifikace, častěji však používaný v množném čísle tělesné modifikace, je přímým překladem anglického výrazu body modification. Další, již méně rozšířeným výrazy jsou body alteration, což bychom do českého jazyka mohli přeložit jako tělesné úpravy nebo body adornment, český tělesný zdobení. Stejný význam má i řídkěji používaný výraz body ornamentation. Spíše výjimečně se můžeme setkat s výrazy body (re)invention (tělesná (pře)tvoření), body customization (úprava těla na míru), body project (tělesný projekt) nebo také fleshworks (práce s masem/na mase). Pejorativní nádech nacházíme v termínu body mutilation, což překládáme jako mr-

začení těla. Někdy se pro souhrnné označení používá dvojnásobným pojmem body art (Musafar 2005; Hayden 2011; Pitts 2000, 2003; Favazza 2011; Thomas 2012; Giddens 1991; Mercury 2000 aj.). Termín, asociovaný především s oblastí umění a performance odkazuje k užívání těla jako východiska a vlastního materiálu umělecké tvorby a navazuje na fenomenologické chápání těla jako pole události (Štefková 2011). Zároveň se výraz body art „úzce dotýká také mimouměleckých oblastí spojených se zdobením a rituálními úpravami těla jako je například tetování, piercing, obřízka a rituály přechodu, ale i plastická chirurgie“ (Ibidem).

V českém prostředí se kromě výrazu tělesné modifikace používají termíny tělesné zdobení/zdobení těla nebo tělesné úpravy/úpravy těla, ovšem vyskytují se téměř výhradně v neodborných člancích a kontextech. Postupně je nahrazuje právě výstižnější název tělesné modifikace. O ustálení terminologie se dlouhodobě zasazuje pražské piercingové a tetovací studio HELL.cz prostřednictvím mnoha článků publikovaných v odborných periodických (PainArt, Art Magazin Tetování aj.), textů a vystoupení v mainstreamových i alternativních médiích, veřejných přednášek, konzultací, performancí i četných spoluprací na akademických pracích. Díky této činnosti, ale také tomu, že se jako jediný salón u nás věnuje i extrémním tělesným modifikacím, můžeme studio HELL.cz považovat za centrum české body modification subkultury.

KDE TO ŘÍZNOUT? KDE UDĚLAT ČÁRU?

V nejširším pojetí je možno mezi tělesné modifikace zařadit oblékání, stříhání vlasů či nehtů nebo depilaci (Hayden 2011: 23; Kasten 2006: 32-35; SHE-MON 2010, 2011). Všechny tyto úpravy nějakým způsobem mění tělo, mají obvykle nějaký estetický záměr a zároveň nejsou podnikány ze zdravotních, ale spíše ze sociálních, kulturních či hygienických důvodů. Znovu tedy zřetelně vidíme, jak obsáhlý a obtížně uchopitelný je termín tělesné modifikace. Pro naše pojetí a definici ovšem existuje významný faktor, kterým pojem vhodně omezíme. Je jím porušení integrity kůže. Aplikace piercingu a tetování je podle české legislativy popisované právě tímto termínem.⁷⁾ Tento invazivní, bolestivý a krvavý aspekt je také směrodatný pro obecné vnímání pojmu tělesné modifikace.

Ovšem porušení integrity lidské kůže není zcela vyhovující termín, a to hned ze dvou důvodů. Za prvé z této množiny vylučuje úpravy jiných částí těla než kůže. Přitom do tělesným modifikací spadá také sbrušování, odsekávání a leptání sklovin, případně zuboviny a také permanentní prodloužení zubů, které se nejčastěji provádí na špičácích tak, aby vizuálně připomínaly zuby upíra. Řídce se také můžeme setkat s modifikacemi očí. Do rohovky je možno vsadit speciální typ maličkého implantátu, tzv. jewel eye. Oční bulvy lze také tetovat černými i barevnými inkousty, podobně jako kůži. Rozšíříme tedy tento termín na invazivní porušení integrity těla. Trváme-li na konkrétním výčtu, jde o porušování integrity kůže, sliznice, rohovky a zubní skloviny.

Tím se nám povedlo z nepřeborné množiny zámků související s proměnami těla vyloučit nejen oblékání, úpravy vlasů, chlupů a nehtů, ale zároveň roztahování piercingových kanálků neboli flešování, dlouhodobé modelování pasu nošením korzetu, vytahování krku nazývané také žirafí krk, natahování či deformování zevního genitálu nebo dalších částí těla. Krátce řečeno zákroky, které by nebyly invazivní, díky postupnému, ale dlouhodobému působení na tělo dramaticky mění jeho tvar. To je druhý důvod pro nedostatečnost termínu porušení integrity těla. Mnozí autoři (Musafar 2005; BMEzine Encyclopedia 2013; Feathersone 2003; Kasten 2006; Rychlík 2005; Hayden 2011 aj.) totiž považují tyto nekrvavé praktiky za nedílnou součást bohatého, ale těžko přehledného celku tělesných modifikací. Samotná invazivita totiž neobstojí ani při argumentu, že je typická právě pro západní či postmoderní modifikace. Právě naopak. Mnohé z procedur, které spojujeme výhradně s přírodními národy, jako žirafí krk nebo extrémně roztažené piercingové kanálky v uších, ve rtech či na jiných místech, jsou dnes stále aktuální a aktivně praktikované, jak dokazují texty a fotografie na BMEzine.com, nejdůležitější a nejrozsáhlejší internetové platformě pro příznivce postmoderní body modification. Uzavřeme tedy tuto problematiku konstatováním, že v případě tělesných modifikací jde buď o invazivní modifikace, kdy je efekt patrný okamžitě, nebo o zákroky, kde byla neinvazivním dlouhodobým působením změněna stavba těla.

Také je třeba podotknout, že do kategorie tělesných modifikací nespádají zákroky medicínského

charakteru. Ty definujeme jako zákroky a úkony, které jsou bezpodmínečně nutné pro udržení jedince při životě a plném zdraví, či pro zachování nebo obnovení neomezené funkce těla (Dudziaková 2012: 25). Proto mezi tělesné modifikace nezahrnujeme změnu pohlaví, neboť transsexualita je zanesena v Mezinárodní klasifikaci nemocí a souvisejících zdravotních problémů (ICD) publikované Světovou zdravotnickou organizací (WHO 2010) jako F64: Gender identity disorder a F64.0: Transsexualism. K tělesným modifikacím neřadíme ani změny na úrovni DNA, tedy mutace a podobné zásahy do genetické informace (Dudziaková 2012: 25).

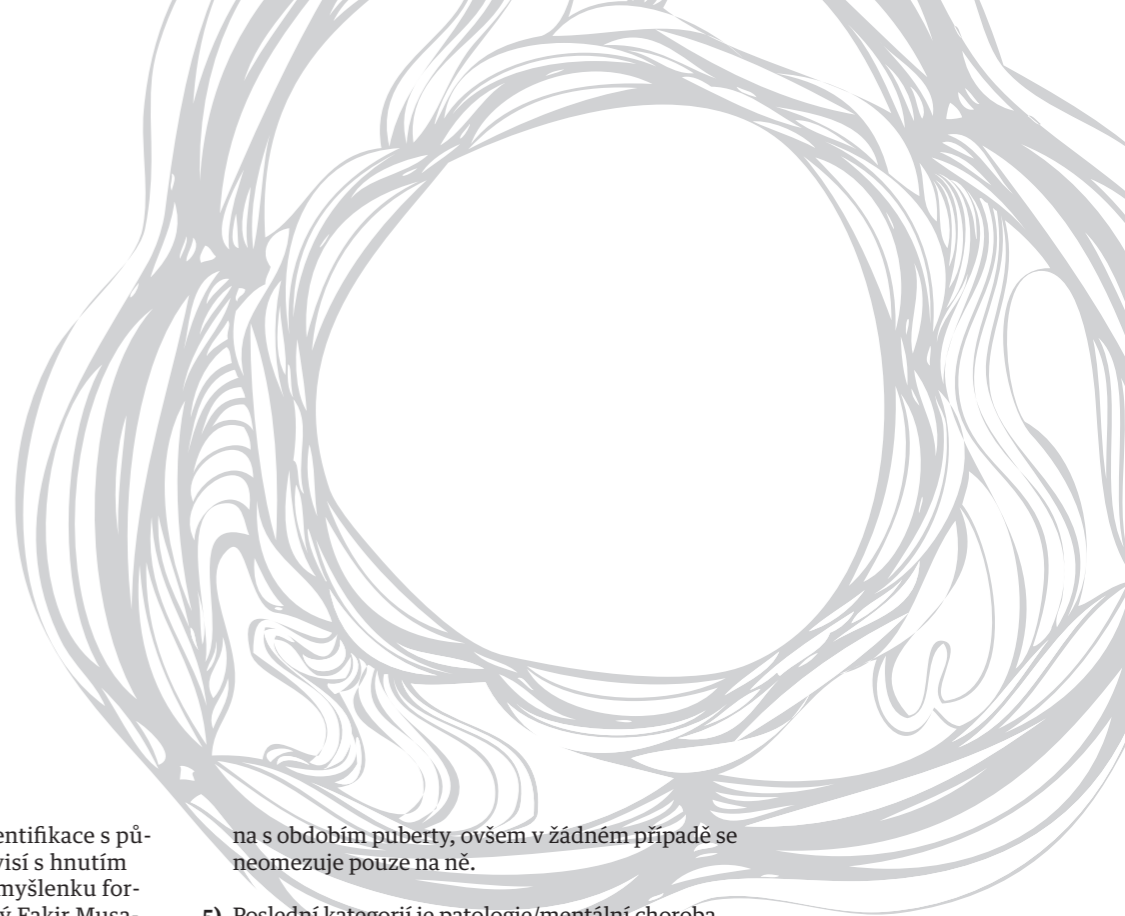
JE TO „NA FURT“?

Dalším ze zpřesňujících faktorů pro definici tělesných modifikací by mohla být permanence jednotlivých zámků. Sweetman (2003: 62-63) kromě pojmu permanence operuje také s termínem semi-permanence, a zároveň uvádí, že právě trvalost modifikace je jedním z faktorů, díky kterým pro nositele získává význam a hodnotu. Při bližším pohledu ovšem zjistíme, že v případě permanence i semi-permanence jde o velmi zavádějící termín. Dříve typicky doživotní modifikace jako tetování či skarifikace je dnes možné s většími či menšími úspěchy odstraňovat moderním laserem. Podobně proměnlivý je pojem trvalosti u piercingu. Samotný šperk lze totiž snadno vyndat, ať již na krátkou dobu nebo dlouhodobě. Některým zůstane ve tkáni navždy patrná jizva, u jiných může vpich po čase zcela zmizet. To záleží jednak na individuální hojivosti člověka, na jeho dispozicím ke tvorbě jizev, ale také na místě vpichu, provedení piercingu, typu šperku a délce jeho nošení. U jiných zámků, jako je rozštěp jazyka, je návrat k původní formě nemožný, i když tkáň lze opětovně sešít. Tak totiž dojde k deformaci a zkrácení svalu (Tongue Splitting 2013). Jinak tomu je v případě mužské obřízky, kdy je možné předkožku dlouhodobým mechanickým nataháním opětovně vytvořit (Foreskin 2012). Zvětšování průměru šperku, tedy roztahování či flešování, je také částečně vratný proces. Piercingové kanálky v ušních lalůčcích roztažené do průměru 8 mm mají po vyndání šperku schopnost vrátit se do původního rozměru (Roztahování 2013). Existuje také samostatná kategorie tělesných rituálů, kam spadá např. play piercing nebo suspension (věšení se na háky za kůži). Jde o dočasné zákroky, u nichž se nepředpo-

⁹⁾ Autorka si je vědoma, že při označení tohoto typu modifikací názvem cesta vpichu a řezu se dopouští nepřesnosti v oblasti skarifikace, kterou lze kromě řezu (cutting) provádět i tepelnou cestou (strike branding a kauter branding) a také leptáním (chemical scarification) nebo abrazivní metodou (dermel nebo abrasiv scarification) (Skarifikace 2013).

⁶⁾ Extrémně útlý pas si pomocí speciálního pásu a později korzetu vytvořil Fakir Musafar (1995: 21), významná osobnost body modification scény. Z obvodu 63,5 cm se dostal na pouhých 48 cm v pase. Musafar zároveň často zdůrazňuje erotický podtext této modifikace (Musafar 1995: 21; Steele 1995).

⁷⁾ Česká legislativa, konkrétně Příloha č. 2 k zákonu č. 455/1991 Sb. Znovnosti vázané, zahrnuje aplikaci piercingu a tetování pod termín Činnosti, při kterých je porušována integrita lidské kůže.

Fakir Musafar: „Eroticky mě vzrušuje fyzický počitek, který pociťuji, když si stahuji pas.“

- kládá nebo není žádoucí delší nošení šperku, jehly či háku v těle. Aktéři podstupují tyto modifikace právě pro prožitok, který jim poskytují a vizuální stránka věci není důležitá (pokud nejde o součást performance nebo jiný umělecký projekt). Takové zákroky trvají obvykle krátce, v řádu několika minut až hodin. Přesto mohou na kůži zanechat trvalé jizvy.

Z toho vyplývá, že je problematické určit, který zákrok skutečně permanentní je a který není. Nerozhoduje ani tak možnost odstranění modifikace, ale spíše velmi individuální proces jizvení, hojení či odbourávání pigmentu a svoji roli hraje také délka nošení modifikace. Proto můžeme uvažovat o zavedení pojmu zamýšlená permanence (Dudziaková 2012: 26). Ten vystihuje motivaci týkající se trvalosti modifikace, s jakou nositel či nositelka zákrok podstupuje, případně s jakou motivací je na něm či ní vykonáván. Jako zamýšleně permanentní modifikace uvažujeme ty, u nichž je trvalost změny (alespoň v době realizace modifikace) žádoucí. Zamýšleně nepermanentní modifikace tento potenciál nemají. Sem spadají především tělesné rituály a dočasné modifikace jako play piercing, suspension, modifikace šitím a vstříkáváním fyziologického roztoku (ibidem 35). Zvláštní kategorií jsou modifikace s přechodovou permanentí. Patří k nim již zmiňovaný piercing a do určité míry také roztahování a deformace těla korzetou či obdobnými předměty.

A BOLELO TO?

Všechny tělesné modifikace s sebou nesou určitou míru fyzické bolestivosti. I když je při samotném provedení modifikace použito anestetikum, bolest se dostaví po odeznění jeho účinků. Bolest zkrátka k invazivním tělesným modifikacím neodmyslitelně patří. Přestože Kasten (2006: 327-338) popisuje několik typů bolesti, je tento počitek u tělesných modifikací velmi individuální, což dosvědčují rozdílné výpovědi nositelů a nositelek tělesných modifikací. To, co někteří označují jen jako nepříjemné, vyvolává u jiných pocity výrazné fyzické trýzně a naopak. U neinvazivních tělesných modifikací ale nemůžeme hovořit přímo o bolesti, byť při extrémním stažení korzetu či podobné deformaci se mohou pocity bolesti s určitostí dostavovat, ovšem mírnější stažení provází spíše pocity trvalejšího diskomfortu. Proto nelze bolestivost použít jako jedno z kritérií pro definici tělesných modifikací.

Fakir Musafar (2005: 20) popisuje proces, kdy sám sebe váže do těsného korzetu takto: „Eroticky mě vzrušuje fyzický počitek, který pociťuji, když si stahuji pas.“ Musíme ovšem zdůraznit, že v body modification subkultuře není sexuální vzrušení ani uspokojení primární motivací. Modifikace nejsou podstupovány, protože by svého nositele či nositelku, nebo toho, kdo modifikaci provádí, eroticky stimulovaly. Samozřejmě v určitých situacích mohou být body modification praktiky, nejčastěji piercing bradavek, genitálu, skarifikace nebo play piercing, součástí erotických hrátek, ovšem bez vzrušující situace by samotný propich jako erotický stimulator nestačil. Byť jsme se v předchozích textech snažili striktně oddělit body modification praktiky od sadomasochistických (srov. Dudziaková 2012), je třeba si přiznat, že překryv mezi těmito dvěma oblastmi je větší, než bychom jej mohli nadále opomíjet a snažili se tyto dva okruhy za každou cenu separovat. Ostatně, jak podotýká Fuchs (1967: 443) „estetická a erotická funkce koexistují, podporují se navzájem, neboť je milováno to, co je krásné“. Nesmíme také zapomínat, že současná postmoderní obliba piercingu vyklíčila na konci 60. a v 70. letech v tehdy ještě ilegálním podhoubí amerických fetish, sadomaso a gay klubů (Pitts 2003: 4, Angel 2009: 14-15). Dříve dokonce platil piercing v pravém uchu jako tajné poznávací znamení mezi homosexuálními muži (Gay 2013). Vzhledem k relativnímu přijetí homosexuality v současném západním světě již tento symbol ztratil svůj význam. Přesto se ale mnozí chlápci i muži před piercingem ucha stále ptají svého piercera či piercerky, které že je to „gay ucho“, aby si nechali šperk vsadit právě do toho opačného. Byť je tedy oblast body modification s oblastí BDSM⁸⁾ neodělitelně spjatá i historicky, v žádném případě nemůžeme mezi tyto dvě skupiny klást rovnítko. Motivace pro podstoupení některé z praktik tělesných modifikací se v obou oblastech poněkud liší.

PROČ TO TY LIDI DĚLAJ?

Právě nastolenou otázku proč a s jakou motivací postupují nejrůznější lidé tyto bolestivé či alespoň nekomfortní úpravy těla, nám pomůže zodpovědět Thomasová (Thomas 2012: 2), která na základě analýzy dostupné odborné literatury identifikuje pět hlavních oblastí motivace.

- 1) První nazývá kmenový rituál/identifikace s původní kulturou. Tento směr souvisí s hnutím moderního primitivismu, jehož myšlenku formuloval již několikrát zmiňovaný Fakir Musafar. Tělesné modifikace vidí jako cestu ke spirituálnímu prožitku. Zdůrazňuje jejich úlohu, kterou hrály v tradičních společenstvích. „Fakir Musafar byl první, kdo dal tělesným modifikacím smysl bez toho, aby byly přívěškem či dekorací nějakého jiného směřování či kulturního celku. Našel jejich smysl v nich samotných a nikoli v něčem, k čemu se přiklání jako k něčemu cizímu jako např. piercingy k punkové hudbě. Punková hudba může dost dobře existovat bez sichrhajky v nosní přepážce, ale zážitky, které Musafar popisuje, bez propíchnutí kůže jednoduše nezažijeme,“ píše SHE-MON (2011). Svoji roli hraje také vytvoření určité skupinové identity, právě díky přiřazení se ke skupině moderních primitivistů.
- 2) Druhá oblast nese název rekultivace těla. Fyzické tělo slouží jako potenciální plocha pro vyjádření vlastního světónázoru. Protože tělesná schránka s sebou nese výraznou sociální interpretaci, ať již z pohledu genderu, rasy, věku či sexuality, v tomto přístupu reprezentuje prostor k přetváření a vytváření nových identit.
- 3) Třetí motivací pro podstupování tělesných modifikací je sexuální zdobení těla, které přinesla právě sexuální revoluce 60. a 70. let. S tou souvisí i výše zmiňovaná obliba piercingů a tetování ve fetish, BDSM a gay subkultuře. Modifikace manifestují sexuální svobodu (Pitts 2003) nebo mohou v BDSM komunitách signalizovat dominanci či submisivitu svého nositele či nositelky (Gay 2013).
- 4) Čtvrtá kategorie označuje nejčastěji jmenovaný důvod pro krásnění těla, a tím je sebevyjádření/konstrukce identity. Tento motiv je určující pro mnohé teenagery, kteří se tímto způsobem snaží rebelovat proti autoritám, odlišit se od kruhu svých přátel, ale zároveň ne natolik, aby se ocitli mimo něj. Lehké tělesné modifikace jako piercing a tetování, tedy kromě odlišení zároveň plní i funkci opačnou, tedy integrační. Také slouží konstrukci vlastní identity, která je sice silně spoje-

na s obdobím puberty, ovšem v žádném případě se neomezuje pouze na ně.

- 5) Poslední kategorií je patologie/mentální choroba, kdy jsou praktiky tělesných modifikací používány pro, často nutkavé, sebezraňování.⁹⁾ Obsáhlou publikaci na toto téma, spolu s velmi detailními a konkrétními popisy jednotlivých projevů s názvem Bodies under Siege (2011) zpracoval americký psychiatri Armando Favazza.

Thomasová ovšem zcela opomíjí šestý typ motivace související s vylepšováním těla, jak jej prezentuje Lukas Zpira (2009) v Manifestu tělesného hacktivismu 2.0. Názor, koketující s kyberpunkovou vizí, že tělo je třeba vylepšovat pomocí nejnovějších technologií a posouvat tak jeho možnosti a schopnosti reprezentují i myšlenkové proudy transhumanistů, posthumanistů či extropianistů (Petrů 2005; Transhumanist 2009; The Extropist 2010).

CO NA TO ŘEKNOU DOMA?

Věnujme ještě krátce pozornost zařazení „běžných“ plastických operací,¹⁰⁾ někdy nazvaných zkrášlování operace, do praktik tělesných modifikací. Tyto zákroky nejsou samotnou body modification subkulturou vnímány jako její integrální součást. Je to proto, že plastické operace se těší vysoké míře společenské tolerance. Představují honbou za splněním obecně platného ideálu krásy a mládí, podobně jako stahování korzetem (pokud nepřekročí společensky akceptovanou míru). Pro tělesné modifikace je typické, že alespoň v postmoderním pojetí tohoto pojmu šlo vždy o undergroundovou záležitost, která se neslučovala s všeobecně uznávanými estetickými hodnotami a tak se sebevymezovala. Vezmeme-li v úvahu tento sociální aspekt tělesných modifikací, musíme plastické operace a společensky akceptované stahování korzetem z množiny tělesných modifikací vyloučit. S tím také souvisí skutečnost, že každý typ modifikace se těší různé míře sociální stigmatizace, která se liší už v rámci jedné praktiky. Roztomilý a decentní motýlek na rameni vzbuzuje jiné pocity než smrtky či hadí ovíjejí se kolem paže. Existují i tabuizovaná místa. Tetování na lopatce či kotníku jsou „v pořádku“, zatímco ornament na hrdle, hřbetech rukou nebo dokonce v obličejí vzbuzuje výraznou nedůvěru až odpor. Ne-

⁸⁾ Zkratka BDSM sestává z několika dalších aspektů. BD reprezentuje slova bondage a disciplína, DS dominanci a submisivitu a SM sadismus a masochismus.

⁹⁾ Používá se termín nonsuicidální self-injury (NSSI), český nesebevražedné sebeпоškozující chování.

¹⁰⁾ Kasten (2006: 90-100) vyměňuje široké spektrum praktik, které řadí pod plastické operace. Pro úplnost je zde přepisujeme. Jsou to odstranění vrásek, lifting, obřízky, korekce uší, změny rtů, korekce nosu, krátkozrakost, bělení zubů, odstranění chlupů, podpora růstu vlasů, odstranění strií, odstranění žilek, odsávání tuku, vyhlazovací operace, úpravy prsou, úpravy stydkých pysků, obnovení panenské blány, potlačení pocení. Kasten nicméně zcela opomíjí úpravy mužského genitálu.

Zárok v pražském studiu Hell, © Hell.cz (Fousage, SHE-MON).

Některé modifikace s sebou nesou významnou praktickou funkci, jako například magnetický či elektronický implantát

► hledě na tabuizované motivy, které často souvisí s brutalitou nebo extrémními ideologiemi (Dudziaková 2013). „Připustnost“ jednotlivých modifikací bude samozřejmě rozdílná v odlišných sociálních a demografických vrstvách, skupinách a oblastech. Modifikace u bankovního úředníka bude společnost hodnotit jinak, než u vyhazovače na diskotéce, podobně jako u programátorky na volné noze a hlasatelky veřejných zpráv.

JAK TO BUDE VYPADAT, AŽ ZESTÁRNEŠ?

Jak jsme již mnohokrát zmínili a jak je ostatně zřetelné už z názvu těchto praktik, tělesné modifikace jsou charakteristické především tím, že mění tělo. V drtivě většině jde o změnu estetickou. Úzká skupina modifikací přináší spolu se změnou estetickou také změnu funkční. Některé modifikace dokonce nemusí být vizuálně téměř nebo vůbec patrné, zato jsou s sebou nesou významnou praktickou funkci, jako například magnetický či elektronický implantát. Estetika obvykle nehraje roli ani u tělesných rituálů či dočasných modifikací jako suspension, play piercing, modifikace šitím, které mají charakter krátkodobého zásahu do těla. Pozornost je soustředěna primárně na prožitky při propíchování kůže a následných pocitů při manipulaci s modifikovaným tělem. Tělo zakouší zvýšenou citlivost na propíchnutých místech, mění svůj tvar při zavěšení do vzduchu nebo dočasně ztrácí některý z tělesných otvorů. Estetický záměr tedy překvapivě neleže použit jako kritérium definující tělesné modifikace.

Shrňme tedy, že postmoderní tělesné modifikace jsou invazivní či dlouhodobě neinvazivní zásahy do lidského těla. Obvykle jde o estetické a permanentní či semi-permanentní změny, které nejsou lékařského charakteru a jejich provedení či bezprostřední hojení se vyznačuje určitou mírou bolestivosti. Tělesné modifikace nepatří k obecně společensky akceptovaným praktikám. Tělesná modifikace musí nutně splňovat všechna níže uvedená kritéria.

O tělesnou modifikaci se jedná v případě, že:

1. bylo záměrně změněno tělo,
2. byla invazivně porušena integrita těla nebo neinvazivním dlouhodobým působením změněna stavba těla,
3. zákrok nebyl medicínského charakteru,
4. zákrok nepatří k běžně společensky akceptovaným praktikám.

Konkrétní praktiky, které tedy splňují výše zmíněná kritéria a řadíme je tak k tělesným modifikacím, jsou následující:

- a) invazivní tělesné modifikace: piercing a jeho podkategorie jako mikrodermální piercing, scalpell piercing či pocketing, tetování, skarifikace, subdermální a transdermální implantáty, rozštěp neboli split, úpravy uší a úpravy zubů, tělesné rituály a dočasné invazivní modifikace, kam konkrétně spadá play piercing, suspension, modifikace šitím a vstříkávání fyziologického roztoku pod kůži, obřízka a dále kastrace, nulifikace a amputace.
- b) neinvazivní tělesné modifikace: roztahování, dlouhodobé tvarování těla korzety a podobnými artefakty.

Samozřejmě je třeba mít na paměti, že některé modifikace jako úpravy zubů či obřízka mohou být podnikány jak z lékařských, tak nelékařských důvodů, podobně jako jsou i úpravy pasu korzetem jsou do určité míry společensky akceptované, ba dokonce vítané. V takovém případě je neřadíme k tělesným modifikacím. Zároveň lze předpokládat, že tento výčet praktik, řadících se k tělesným modifikacím není a pravděpodobně také nikdy nebude kompletní, protože ani vývoj v oblasti technologie, biologie a medicíny není ukončeným procesem. A tak je pravděpodobné, že se tento seznam tělesných modifikací bude v budoucnosti ještě rozvíjet. Je rovněž možné, že potom budeme muset právě vytvořenou definici tělesných modifikací znova přehodnotit. Ovšem těžko zatím hádat, v jakém aspektu.

DVAKRÁT MĚŘ A JEDNOU ŘEŽ

Tělesné modifikace provází lidstvo od nepaměti, co dokazují četné archeologické nálezy. Často se zmiňují se tetování a šperky, které nosil už alpský muž Ötzi před více než 5000 lety. Zatímco Bible zmiňuje nošení náušnic jako běžnou praktiku u žen i mužů a dokonce se zde dočteme o nošení nosních kroužků, k tetování i skarifikaci se staví jednoznačně odmítavě.¹¹⁾ Ovšem potřeba proměňovat, upravovat a krásit tělo je vlastní všem světovým kulturám. Tento fenomén je „jevem, jenž se vyskytuje jak v tradičních, přírodních společnostech, tak i v prostředí moderním a velmi racionálním“ (Rychlík 2005: 12). George Murdock (1945: 124-142) zdobení lidského těla, ať již invazivní či neinvazivní, zahrnul mezi kulturní univerzálie, tedy prvky, které jsou vlastní všem lidským společenstvím. A proto je vzhledem k množství praktik, kterými lze tělo upravovat, velmi komplikované najít pro tělesné modifikace vhodnou definici.

Na předchozích stranách jsme se o takové vymezení pokusili. To vyústilo výčtem čtyř aspektů, které pomohou určit, zda se jedná o zákrok spadající do množiny tělesných modifikací, či nikoliv. Ona zmiňovaná čtyři kritéria, ke kterým jsme došli kritickým zkoumáním aspektů souvisejících s tělesnými modifikacemi, jsou následující:

1. záměrně bylo změněno tělo,
2. byla invazivně porušena integrita těla nebo neinvazivním dlouhodobým působením změněna stavba těla,
3. zákrok nebyl medicínského charakteru,
4. zákrok nepatří k běžně společensky akceptovaným praktikám.

K výběru zkoumaných aspektů pomohla nejen hluboká znalost praktické i teoretické oblasti těles-

ných modifikací, ale také laické otázky, které mnozí kladou nositelům a nositelkám takových ozdob. Pokud se tedy vůbec odváží. Tyto velmi typické dotazy, se kterými se příznivci body modification potýkají se železnou (ocelovou?) pravidelností, daly název i některým podkapitolám tohoto textu.

Vytvořenou definici, kterou v její stručnosti čtyř bodů můžeme považovat za poměrně elegantní, ovšem nemůžeme označit za konečnou stejně jako závěrečný výčet praktik. Za to vědíme pokrokům na poli technologie, elektroniky, biologie i medicíny, které dávají nám a našim tělům nové a dříve netušené možnosti, jak je modifikovat, proměňovat, upravovat a vylepšovat obrazu svému. Proto je třeba při definování toho, zda se jedná od tělesnou modifikace či nikoliv, nejprve načrtnout zkušební linii, než to řizneme. V praxi body modification studií se to zatím osvědčuje. ●

LITERATURA:

- ANGEL, E. (2009). The Piercing Bible: The Definitive Guide to Safe Body Piercing. Berkeley: Crossing Press.
- BMEzine Encyclopedia (2013). BME.com [online]. 1994-2013. [Cit. 27.07.2013]. Dostupné z: http://wiki.bme.com/index.php?title=Main_Page
- DUDZIÁKOVÁ, M. (2013). Kyberpunkové maso po česku. In Soukup, M. (Ed.), Tělo. Červený Kostelec: Pavel Mervart (v tisku).
- DUDZIÁKOVÁ, M. (2012). Tělesné modifikace v kyberpunkové literatuře, diplomová práce (Mgr.). Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- FAVAZZA, A. (2011). Bodies under Siege: Self-mutilation, Nonsuicidal Self-injury, and Body Modification in Culture and Psychiatry. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- FEATHERSTONE, M. (2000). Body modification. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Foreskin Piercing (2012). Foreskin restore [online]. Copywrite (sic) 2012. [Cit. 01.06.2013]. Dostupné z: <http://www.foreskinrestore.com/piercing.html>
- FUCHS, P. (1967). Člověk a tetování. Věda a život, 13 (7). 443.
- Gay (2013). In: BME Encyclopedia. Last modified on 27 January 2013, at 23:11. [Cit. 26.07.2013]. Dostupné z: <http://wiki.bme.com/index.php?title=Gay>
- GIDDENS, E. (1991). Modernity and self identity: self and society in the late modern age. Stanford: Stanford University Press.
- HAYDEN, M. (Ed.). (2011). Body Modification: An Guide to Everyday and Extreme Body Modification. USA: Webster's Digital Services.
- KASTEN, E. (2006). Body-Modification: Psychologische und medizinische Aspekte von Piercing, Tattoo, Selbstverletzung und anderen Körperveränderungen. München: Ernst Reinhard Verlag.
- MERCURY, M. (2000). Pagan fleshworks: the alchemy of body modification. Rochester: Park Street Press.
- Most piercings in a lifetime (2013). Guinness World Records [online]. [Cit. 26.07.2013]. Dostupné z: [http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/size/most-piercings-in-a-lifetime-\(female\)](http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/size/most-piercings-in-a-lifetime-(female))
- Most tattooed person (2013). Guinness World Records [online]. [Cit. 26.07.2013]. Dostupné z: <http://www.guinnessworldrecords.com/world-records/10000/most-tattooed-person>
- MURDOCK, G. P. (1945). The Common Denominator of Culture. In Linton, R. (Ed.). The Science of Man in the World Crisis. New York: Columbia. 124-142.
- MUSAFAR, F. (2005). Spirit & Flesh. Uhlštádt-Kirchhasel: Arun.
- PETRŮ, M. (2005). Možnosti transgrese: je třeba vylepšovat člověka?. Praha: Triton.
- PITTS, V. (2003). In the flesh: the cultural politics of body modification. New York: Palgrave Macmillan.
- PITTS, V. (2003). Body Modification, Self-Mutilation and Agency in Media Accounts of a Subculture. In Featherstone, M. (Ed.). Body modification. Thousand Oaks: Sage Publications. 291-303.
- Skarifikace (2013). HELL.cz: tattoo & piercing studio [online]. [cit. 17.07.2013]. Dostupné z: <http://www.hell.cz/skarifikace/>
- STEELE, V. (1995). Fetish: Fashion, Sex, and Power. New York: Oxford University Press.
- SWEETMAN, P. (2003). Anchoring the (Postmodern) Self?: Body Modification, Fashion, Identity. In Featherstone, M. (Ed.). Body modification. Sage Publications: London.
- Roztahování uší (2013). HELL.cz: tattoo & piercing studio [online]. [cit. 27.07.2013]. Dostupné z: <http://www.hell.cz/piercing/roztahovani-usi/>
- RYCHLÍK, M. (2005). Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

- SHE-MON (2010). Tetování, piercing, skarifikace aneb Co je to Body modification? Topzine [online]. 4. leden 2010, 11:00 [cit. 27.07.2013]. Dostupné z: <http://www.topzine.cz/tetovani-piercing-skarifikace-aneb-co-je-to-body-modification/>
- SHE-MON (2011). Manifest Tělesného Haktivismu 2.0. PainArt [online]. 12.11.2011 [cit. 26.07.2013]. Dostupné z: <http://www.painart.cz/1/clanky/zobraz/>
- ŠTEFKOVÁ, Z. (2012). Body art. Artist: Databáze současného umění [online]. 2006-2012. [Cit. 27.07.2013]. Dostupné z: <http://artist.cz/?id=103>
- The Extropist Manifesto (2010). The Extropist Examiner [online]. Written in 1998 [Cit. 27.07.2013]. Dostupné z: <http://extropism.tumblr.com/post/393563122/the-extropist-manifesto>
- THOMAS, M. L. (2012). Sick/Beautiful/Freak: Nonmainstream Body Modification and the Social Construction of Deviance. In SAGE Open, vol. 2, issue 4.
- Transhumanist Declaration (2009). Humanity Plus [online]. Originally crafted in 1998. [Cit. 27.07.2013]. Dostupné z: <http://humanityplus.org/philosophy/transhumanist-declaration/>
- Tongue splitting (2013). BME Encyclopedia. Last modified on 20 January 2013, at 07:24. [Cit. 26.07.2013]. Dostupné z: http://wiki.bme.com/index.php?title=Tongue_Splitting
- WHO (2010). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems [online]. Version:2010 [cit. 27.07.2013]. Dostupné z: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2010/en>
- ZPIRA, L. (2009). Body Hacking Manifesto. In Hacking the Future: Bpdy Hacking, Bpdy Hacking & Mutations [online]. 6.2.09 [cit. 27.07.2013]. Dostupné z: <http://hackingthefuture.blogspot.cz/2009/02/digital-tattoo.html>

¹¹⁾ Áron jim řekl: „Strhejte svým ženám, synům i dcerám zlaté náušnice a přineste je ke mně“ (Exodus 32:2).

Navlékl jsem ti nosní kroužek, do uší zavěsil náušnice a korunoval jsem tě skvostnou čelenkou (Ezechiel 16:12).

Nebudete svá těla zizjovovat pro mrtvého, ani si dělat nějaké tetování (Leviticus 19:28).

Synové jste Hospodina Boha vašeho, protože nebudete se řezati (Deuteronomium 14:1).